

De sluijpvlieg *Carcelia iliaca* parasiteert op de eikenprocessierups en werd volop aangetroffen (foto: Jurriën van Deijk).

# Natuurlijke vijanden effectief tegen eikenprocessierups

De eikenprocessierups zorgde ook in 2020 weer voor overlast. Veel ophef was er in het begin van het jaar over het gebruik van kleefbanden om eikenbomen. Al snel bleek dat met deze banden vooral veel ongewenste bijvangsten werden gedaan (vogels en vleermuizen) en dat ze tegen de eikenprocessierups niet erg effectief waren. In Gelderland loopt al enkele jaren een onderzoek naar het effect van bloemrijke bermen op natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. De resultaten wijzen inmiddels voorzichtig uit dat een groter bloemaanbod inderdaad helpt om de plaagdruk van de rupsen te verminderen.

Auteur: Gerdien Bos, Vlinderstichting

Als klimaatprofiteur wordt de eikenprocessierups in Nederland nog niet optimaal gereguleerd door natuurlijke vijanden. Hij is zogezegd zijn zuidelijke vijanden ver vooruit en onze inheemse soorten moeten de rups nog beter ontdekken als potentieel lekker hapje. Sommige mezen weten al dat de rupsen prima te eten zijn als ze de haren er een beetje afschudden. Vandaar ook dat in veel gemeentes nestkasten worden opgehangen in eikenlanen om mezen te lokken (al is nog niet goed onderzocht hoe effectief dit in de praktijk is).

Andere natuurlijke vijanden vinden we vooral onder de insecten. Het is bijvoorbeeld bekend

dat de larven van verschillende soorten sluijpvliegen, sluijpwespen, kevers, wantsen, zweefvliegen en gaasvliegen kunnen eten van de rupsen. In het volwassen stadium zijn deze insecten vaak bloembezoekers. Een groot bloemaanbod in bermen van eikenlanen zou dus kunnen helpen om de natuurlijke vijanden te stimuleren en zo de plaagdruk van de eikenprocessierups te verminderen. De eikenprocessievinders zelf drinken geen nectar en hebben dus geen baat bij meer bloemen.

## Bloemrijke bermen in Gelderland

Of een groter bloemaanbod in bermen

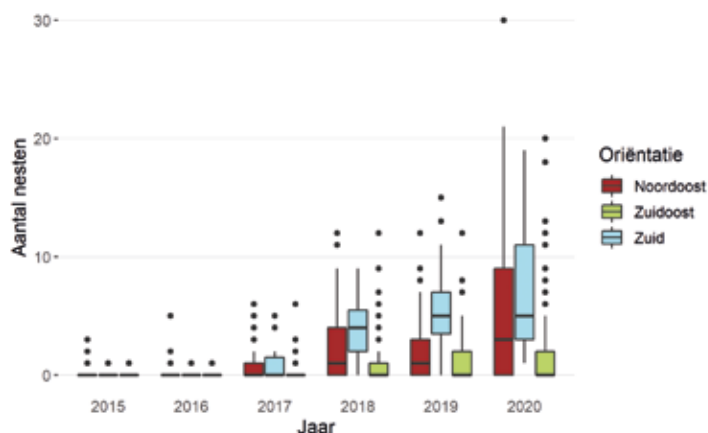
werkelijk leidt tot populatiegroei van natuurlijke vijanden en daarmee onderdrukking van de eikenprocessierups, wordt onderzocht in een proef in Gelderland. De onderzoekslocaties zijn verspreid over de provincie te vinden langs N-wegen bij Barneveld, Wekerom, Didam, Heteren en Zutphen. Op elke locatie is in 2016 een bermtraject van 300 meter ingezaaid met een inheems bloemenmengsel. Deze bermen worden één keer per jaar in de herfst gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Daarnaast is er op elke locatie een controleberm van eveneens 300 meter. Deze bermen zijn niet ingezaaid en worden regulier beheerd (twee keer per





4 min. leestijd

Aantal nesten per boom bij verschillende wegbermoriëntaties



Bomenrijen die richting het zuidoosten georiënteerd zijn, hebben over het algemeen minder nesten (bron: Vlinderstichting).

jaar maaien en afvoeren). Op de proeflocaties werden de nesten van de eikenprocessierups geteld en werden dagvlinders, andere insecten (waaronder natuurlijke vijanden) en de vegetatie geïnventariseerd. Ook werd de opbouw van het aantal natuurlijke vijanden in de nesten onderzocht door deze jaarlijks uit te kweken.

Naarmate de nesten groter werden, is in 2019 besloten de geparasiteerde nesten die uit de bomen konden vallen weg te halen en in kisten te doen. De kisten bleven in de berm

om de opgebouwde populatie natuurlijke vijanden te behouden. De vrees dat de nesten in de kisten zouden beschimmelen, bleek onterecht. De inhoud bleef intact en in het voorjaar konden de sluipwespen en sluipvliegen uitvliegen door speciaal daarvoor geperforeerde gaatjes.

**Minder rupsen bij anders maaien**

In 2020 werd voor het eerst een verschil gevonden in het aantal nesten tussen de ingezaaide berm en de controlebermen. In de ingezaaide berm waren er per boom minder nesten van de plaagsoort dan in de controlebermen. Ook werden er meer insecten, meer dagvlinders en meer potentiële natuurlijke vijanden gevonden. Een goed voorbeeld is de sluipvlieg *Carcelia iliaca*, die volledig afhankelijk is van de eikenprocessierups. De vlieg legt haar eitjes op de (nog levende) rupsen. Als de eitjes uitkomen, kruipen de larven de rups in en eten die van binnenuit op. Na verloop van tijd sterft de rups, waarna de sluipvlieglarven verpoppen en overwinteren in het nest van de eikenprocessierups. De sluipvlieg *C. iliaca* werd op alle locaties volop aangetroffen. Niet alleen werden ze op de nesten gezien, maar ook drinkend op de bloemen in de berm.

Al deze resultaten lijken erop te wijzen dat de ingezaaide berm meer door insecten gebruikt worden dan de controlebermen. De bedekking van bloeiende kruiden en de nectarindex waren echter niet aantoonbaar hoger in één van beide bermtypen. Dat er in de ingezaaide berm toch meer insecten werden gevonden, houdt waarschijnlijk verband met



Onderzoek in Gelderse berm wijst uit dat een groter bloemaanbod helpt om de plaagdruk van de eikenprocessierups te verminderen (foto: Gardien Bos).





het feit dat de meeste controlebermen midden in de zomer helemaal kaal werden gemaaid. Hierdoor is er in de ingezaaide bermen gedurende het seizoen gewoon meer te halen dan in de controlebermen. In een controleberm waar een flink deel van de vegetatie bleef staan na de maaibeurt, werden juist veel insecten gevonden. Deze observatie lijkt erop te wijzen dat juist het beheer van groot belang is voor het aantal aanwezige insecten in een berm, niet het inzaaien op zichzelf.

#### Oriëntatie

Uit de analyses blijkt ook dat het nogal uitmaakt hoe de bomenrij is georiënteerd en hoe de nesten dus zijn blootgesteld aan zon, wind en/of regen. Zoals veel insecten is ook de eikenprocessierups afhankelijk van de zon voor het opdoen van energie. Uit de resultaten werd duidelijk dat bermen die van noordwest naar zuidoost georiënteerd zijn minder rupsennesten zullen bevatten dan bermen die van noord naar zuid of van noordoost naar zuidwest lopen (oost-westgeoriënteerde bermen hadden we in dit onderzoek niet). Een berm die van noordwest naar zuidoost loopt, staat een groot deel van de dag in zijn eigen schaduw en heeft dus een kouder microklimaat. Blijkbaar is dit nadelig voor de ontwikkeling van de rupsen.

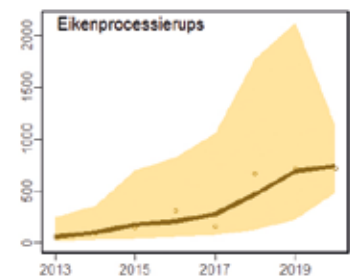
#### Trend

Al enkele jaren wordt de eikenprocessierups

ook gevolgd in het Landelijk Meetprogramma Nachtvinders. In dit meetprogramma worden nachtvinders gevangen met behulp van een ledlamp, geteld en vervolgens weer losgelaten. Dit wordt gedaan door inmiddels zo'n driehonderd vrijwilligers door het hele land. Ook de eikenprocessierups komt (als vlinder) geregeld in zo'n nachtvlinderval terecht. Door de Vlinderstichting en het Centraal Bureau voor de Statistiek worden op basis van de gegevens trends van nachtvinders berekend. De eikenprocessierups laat sinds 2013 aanvankelijk een forse toename zien, maar de laatste drie jaren lijken de aantallen zich te stabiliseren en groeit de populatie niet verder. Vanuit het oogpunt van de overlast die de rupsen veroorzaken, is dat goed nieuws!

#### Vervolg

Uit het onderzoek in Gelderse bermen blijkt dus dat een groter (inheems!) bloemaanbod gedurende het hele seizoen een positief effect heeft op de (potentiële) natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups en dat de plaagdruk daarmee effectief verminderd kan worden. Voor deze functie van bloemrijke bermen komt gelukkig steeds meer aandacht, nu bermbeheerders in de cursus Kleurkeur worden opgeleid om rekening te houden met biodiversiteit in bermen ([www.vlinderstichting.nl/kleurkeur](http://www.vlinderstichting.nl/kleurkeur)). Inmiddels is er ook een groot Europees LIFE-project opgestart om het gebruik



Na een aanvankelijke toename lijkt het aantal eikenprocessierupsen zich de laatste jaren te stabiliseren (bron: Landelijk Meetprogramma Nachtvinders).

van biociden tegen de plaagsoort te verminderen ([www.eikenprocessierups.life](http://www.eikenprocessierups.life)). In dit project wordt gekeken naar de effectiviteit van nestkasten voor koolmezen en van verschillende soorten bermbeheer. Hoe de natuurlijke bestrijding van de eikenprocessierups het beste kan worden ingezet, wordt de komende jaren dus nog verder onderzocht.

Met medewerking: van Silvia Hellingman (Hellingman onderzoek en advies), Gert-Jan Koopman (HEEM) en Jeroen de Rond (Natural Media) en mede mogelijk gemaakt door de provincie Gelderland



**BE SOCIAL**  
Scan, lees & deel!